

LBRIS

We know
books

CAPCANELE MANIPULĂRII

*Știința surprinzătoare din spatele
credinței și manipulării*

DAVID McRANEY

Traducere din limba engleză de
Răzvan Lerescu

CUPRINS

<i>Introducere</i>	9
1. POST-ADEVĂR	23
2. STABILIREA UNUI DIALOG DIRECT	39
3. ȘOSETE ȘI PAPUCI	87
4. DEZECHILIBRU	127
5. CULTUL WESTBORO.....	167
6. ADEVĂRUL E TRIBAL.....	204
7. CONFLICTE VERBALE.....	237
8. CONVINGEREA.....	260

9. EPISTEMOLOGIA DE STRADĂ.....	280
10. SCHIMBAREA SOCIALĂ.....	325
Epilog	361
Mulțumiri.....	371
Note	377

INTRODUCERE

Vom porni într-o călătorie pentru a înțelege cum se schimbă mințile. La finalul acesteia, vei putea să folosești ce ai învățat pentru a transforma mințile altora și îți vei redefini, sper, și propria minte deoarece asta s-a întâmplat cu mine, din mai multe puncte de vedere.

După ce am scris două cărți despre prejudecăți cognitive și erori de logică, apoi am fost mai mulți ani gazda unui podcast pe aceste teme, m-am instalat într-un pesimism de durată, confortabil, cu care poate că și tu te identifici. Fie pe scenă – în fața unui microfon –, fie în articole, spuneam adesea că nu are sens să încerci să-i faci pe ceilalți să se răzgândească legat de subiecte cum ar fi: politica, superstițiile sau teoriile conspiraționiste, și mai ales o combinație între cele trei.

Spune drept, cum a fost ultima dată când ai încercat să faci pe cineva să adopte un alt punct de vedere? Cum ți-a mers? Grație internetului, putem avea acces mai ușor ca niciodată la oameni care au un punct de vedere opus în subiectele care ne inte-

1

POST-ADEVĂR

L-am văzut pe Charlie Veitch în timp ce ieșea pe o scară rulantă din gara Piccadilly, din Manchester, înspre strada London Road. Purta un hanorac verde, blugi și avea un rucsac. Deasupra tâmplei i se zăreau câteva fire albe, într-o tunsoare altminteri destul de conservatoare. Ajuns sus, a zâmbit, s-a întors și a continuat să se apropie de mine.

M-a salutat în timp ce mergea și a schimbat direcția pentru a se alătura fluxului de pietoni care veneau din sensul opus lui. Charlie a continuat să mă privească și a renunțat la prezentări, explicând cu gesturi largi arhitectura și istoria orașului unde își crește acum cei trei copii împreună cu partenera lui, Stacey. Era de părere că viața este bună aici, deși muncea în continuare sub un nume fals pentru a nu fi depistat de sectanții adevărului, cei care nu cred că au fost reale atentatele de la 11 septembrie.

Charlie e un bărbat înalt, așa că mi-a fost dificil să țin pasul cu el. Mă simțeam ca și când mi-aș fi prins mâna în ușa unui autobuz, atârând cu picioarele în aer, ca într-un gag cu Chaplin. Avea niște revelații pe care voia să mi le dezvăluie despre oamenii fără adăpost, muzica și arta pe plan local, producțiile cinematografice moderne, asemănările și diferențele dintre Manchester, Londra și Berlin, și totul înainte de a treia trecere de pietoni, pe care ar fi ignorat-o ca și pe cele de dinaintea ei, dacă traficul i-ar fi permis asta.

Voiam să mă văd cu Charlie pentru că, pe vremea când trăia din teoriile conspirației, a reușit un lucru incredibil, ceva atât de rar și de neobișnuit, încât, înainte de a începe să scriu această carte, nici n-aș fi crezut că este cu puțință, și ceva care aproape i-a distrus viața.

Totul a început în 2011, în luna iunie, chiar înainte de a zecea comemorare a atentatelor de la 11 septembrie, când Charlie s-a îmbarcat într-un zbor British Airways de pe aeroportul Heathrow din Londra, cu destinația Statele Unite. El și alți patru sectanți ai adevărului însoțeau o echipă de cameramani, redactori și ingineri de sunet, împreună cu comicul Andrew Maxwell, gazda unei emisiuni tv intitulate *Conspiracy Road Trip*. Maxwell și echipajul său urmau să filmeze patru episoade pentru BBC, iar în fiecare episod se aborda o comunitate cu un crez diferit: entuziaști ai OZN-urilor, cei care neagă teoria evoluției, cei care cred într-o conspirație legată de atentatele teroriste din Londra și cei care cred că atentatele de la 11 septembrie 2001 au fost o minciună.¹

¹BBC a scos de pe site-ul oficial episodul cu 11 septembrie. Acesta poate fi însă accesat online prin diferite platforme de streaming.

Ideea emisiunii era ca astfel de oameni să călătorească prin lume și să cunoască experți și martori care să le pună la îndoială convingerile conspiraționiste prin dovezi irefutabile, prin fapte. Scenele dramatice din timpul emisiunii au devenit populare la televizor, certurile și enervările ambelor tabere fiind redată la montaj cu muzică antrenantă, în maniera specifică emisiunilor de tip reality-show. La finalul fiecărui episod, Maxwell, gazda emisiunii și ghidul nostru în lumea celor care cred în conspirații, stătea de vorbă cu cei care călătoriseră pentru a vedea dacă faptele prezentate îi convinseseră sau nu. Și aici era problema. Oamenii nu își schimbau niciodată punctul de vedere. Exasperat, Maxwell își încheia fiecare călătorie dând din cap, întrebându-se ce se putea face pentru a-i putea convinge.

Episodul cu Charlie a fost însă diferit.

El a petrecut zece zile la New York, în Virginia și în Pennsylvania, împreună cu ceilalți sectanți ai adevărului despre atentatele de la 11 septembrie. Au vizitat locurile unde se prăbușiseră avioanele. Au făcut cunoștință cu experți în construcții și demolări, explozibil, călătorii cu avionul. Au vorbit cu rudele victimelor. Au vorbit cu oficiali guvernamentali, chiar și cu o autoritate aflată în Pentagon în momentul în care avionul a lovit clădirea și care a ajutat după atentat la salvarea victimelor. Au interacționat cu arhitecții complexului World Trade Center. S-au întâlnit cu directorul de operațiuni de la autoritatea aeronautică federală, FAA, din momentul atentatelor. Au luat chiar și lecții de pilotaj într-un simulator de zbor și au simulat un zbor deasupra New York-ului, reușind să efectueze aterizarea unui avion cu un singur motor, fără niciun fel de experiență anterioară în pilotaj. Cu fiecare etapă din parcursul lor, au cunoscut fie

oameni care erau experți renumiți în domeniul lor de activitate, fiecare au avut o implicare directă în ziua respectivă ori au pierdut pe cineva drag în atentate.

În ciuda eforturilor lui Maxwell, sectanții s-au înverșunat, mai siguri ca niciodată, că totul ar fi, de fapt, o conspirație. În loc să-i determine să se îndoiască, încercările lui Maxwell nu făceau decât să le întărească convingerile. Toți îl contestau, sugerând că sunt păcăliți cu actori plătiți sau că experții greșesc ori că așa-zisele fapte proveneau, de fapt, din surse dubioase. Toți, cu excepția unuia.

La vremea aceea, Charlie era unul dintre liderii sectanților. Principala lui sursă de venit o reprezentau sute de videoclipuri anarhice și conspiraționiste produse pentru YouTube, dintre care unele aveau peste un milion de vizualizări. El le spunea fanilor săi că incendiul de la 11 septembrie nu ar fi putut arde suficient de fierbinte încât să topească grinzile de oțel ale celor două turnuri, iar clădirile s-au prăbușit exact conform amprentei lor la sol: prin urmare, trebuia să fie vorba despre o demolare controlată. A schițat o rețea de relații între guverne, companii, armate și așa mai departe pentru a stabili cine era cu adevărat vinovat. Se plimba adesea pe stradă cu un megafon într-o mână și cu camera în cealaltă, încercând din răspuțeri să atragă abonați și să le spună oamenilor adevărul.

După ce a început să-și dedice tot timpul acestor activități, Charlie s-a prezentat la toate conferințele alternative, apărând în mod frecvent la festivaluri unde erau invitați alți conspiraționiști, anarhiști și neohipioți în căutare de sex, droguri și Wi-Fi gratuit. S-a împrietenit și a colaborat cu celebrul patriot histrionic Alex Jones și cu căutătorul de reptilienii interdimensionali, David Icke.

Vreme de cinci ani a insistat pe aceste idei, fiind chiar și reținut de poliție în mai multe rânduri. A fost arestat pentru că s-a prefăcut că este polițist la summitul G20 de la Toronto, în timp ce făcea un reportaj pentru televiziunea de stat din Rusia, prin care urmărea să demaște mașinațiunile unei noi ordini mondiale distopice. Mai apoi a fost arestat, ca o ironie a sortii, pentru că se bănuia că pune la cale o conspirație pentru a protesta la nunta regală. Relatând despre arestarea sa, *Telegraph* l-a descris drept un „anarhist cunoscut“.

Adorat de comunitatea anarhistă, vedetă în ascensiune pe YouTube, Charlie se considera un provocator celebru cu potențial. Detestat de unii, iubit de alții, credea că drumul la New York va fi marea lui realizare și că astfel va începe să devină un nume celebru. Însă, odată ajuns acolo, în culmea gloriei, a făcut ceva incredibil și, se pare, de neiertat.

S-a răzgândit.

La cafeneaua Eastern Bloc, am putut vedea mai multe serii de clienți care se opresc să mănânce, să vorbească și să rătăcească, iar Charlie părea să se hrănească din acest trafic, ridicând tonul, astfel încât ceilalți să-l poată auzi cu ușurință cum îmi explică, din spatele unui nor de fum al unei țigări American Spirit, de ce nu mai face parte din secta adevărului.

La primele filmări, a făcut cunoștință, împreună cu ceilalți sectanți, cu un expert în demolări pe nume Brent Blanchard, care le-a spus că o demolare controlată ar fi presupus un număr foarte mare de oameni. Ar fi fost nevoie ca mai întâi să fie demolate zidurile interioare ale turnurilor World Trade Center (WTC) pentru a putea expune sutele de coloane interne, să le taie pe fiecare cu niște picamere, apoi să introducă materialul

explozibil, a explicat Blanchard. Ar fi fost nevoie de luni de zile pentru ca muncitorii să pregătească turnurile WTC pentru o demolare controlată la o asemenea scară. Aceasta ar fi presupus ca muncitorii să fi intrat și ieșit din clădire, să-și ia pauze de masă, să mute echipamentul, să evacueze cumva molozul și deșeurile din construcții. O astfel de operațiune ar fi fost imposibil de ascuns.

La momentul respectiv, Charlie ar fi întrebat: „Și dacă așa a fost, de ce s-au prăbușit clădirile perpendicular pe amprenta lor la sol?” Blanchard i-a explicat că nu a fost așa. A folosit o machetă din Lego pentru a-i arăta lui Charlie cum prima jumătate s-a autodistrus și, împreună cu toate etajele de mai jos, s-a produs o reacție în lanț, pe măsură ce s-a prăbușit întreaga clădire. I-a mai spus și că resturile au fost propulsate în exterior, și nu înspre amprenta clădirilor.

Charlie a întrebat: „Dar dacă era doar kerosen și nu un explozibil, iar kerosenul nu arde suficient de mult pentru a topi oțelul, cum de au putut să se prăbușească cele două clădiri?” Blanchard i-a argumentat că nu era nevoie ca scheletul de oțel al clădirii să se topească, fiind suficient ca grinzile de oțel să se îndoiească chiar și un pic. Odată îndoite, nu mai puteau sprijini greutatea clădirii de deasupra lor și continuau să se îndoiească și mai mult, dincolo de punctul în care mai puteau suporta forțele uriașe care le apăsau în jos. Charlie nu l-a contrazis. El a absorbit explicația lui Blanchard, nesigur de ce ar trebui să mai creadă.

Grupul a făcut apoi cunoștință cu arhitecții WTC, care le-au explicat cu răbdare că turnurile fuseseră proiectate să reziste la un impact cu un avion din vremea respectivă, nu cu un avion cu

reacție, plin cu combustibil și care se deplasa la viteza maximă. S-au întâlnit cu Alice Hoagland, care și-a pierdut fiul, pe Mark Bingham, aflat în avionul deturnat ce s-a prăbușit pe un câmp în apropiere de Shanksville, Pennsylvania. L-au cunoscut pe Tom Heidenberger, care și-a pierdut soția, Michelle, cu care era căsătorit de treizeci de ani, ce lucra ca însoțitoare de zbor în avionul care a intrat în Pentagon. L-a cuprins îndoiala, inundându-i umplut apoi capul cu numeroase alte îndoieli.

„M-a lovit totul dintr-odată, bang!“, a zis Charlie, descriind momentul în care și-a dat seama cum stăteau lucrurile. Școala de zbor, planurile clădirilor, firma de arhitectură, experții în demolări, totul îi subminase certitudinea. Și-a dat seama că ar putea să se înșele, dar abia rudele îndoliate i-au confirmat îndoiala.

Întorcându-se la hotel, Charlie s-a mirat însă că era singurul care avusese această revelație. Ceilalți i-au spus că Hoagland era spălat pe creier de FBI sau, mai grav, că fusese o actriță angajată de BBC care să-i păcălească cu „lacrimile ei de crocodil“. Charlie a rămas șocat fiindcă o îmbrățișase pe Hoagland în timp ce plângea. El a spus că a început să-și urască tovarășii, gândind că: „Sunt niște animale. Niște animale dezgustătoare“.

În continuarea excursiei, Charlie a stat în Times Square și s-a filmat în timp ce explica ce aflase. S-a întâlnit cu experți care i-au arătat cât de ușor este să pilotezi un avion și să-l faci să aterizeze chiar și neavând multă experiență, cât de greu ar fi să crezi o demolare controlată fără ca nimeni să observe, cum ar putea rezista clădirile la impactul unui avion cu reacție plin cu combustibil și așa mai departe.

„Nu știu ce să mai zic“, comenta el, enumerând amănunțele. Înțelegea de ce atât de mulți oameni, ca și el, bănuiau că era un

complot sinistru la mijloc. Guvernul mințise despre armele de distrugere în masă din Irak, iar pe baza acelor minciuni fuseseră declanșate războaie. Mânia părea îndreptățită și era de înțeles căutarea obsesivă a unor răspunsuri.

„Nu suntem naivi“, analiza Charlie. „Vrem să aflăm adevărul despre 11 septembrie, militând pentru a ști ce s-a întâmplat, de fapt. Îți stă mintea în loc. Această realitate, acest univers este, fără îndoială, plin de paravane false, iluzii și căi greșite, dar există și o cale corectă, care te duce întotdeauna către adevăr. Nu vă agățați de dogme religioase. Dacă apar dovezi noi, acceptați-le, chiar dacă ele contrazic ceea ce voi sau grupul vostru crede sau vrea să creadă. Trebuie ca adevărul să primească cel mai mare respect, iar eu respect adevărul“.

Revenit acasă după o săptămână, Charlie a montat și încărcat un videoclip de 33 minute și 30 de secunde cu imagini din excursia lui. L-a intitulat: *No Emotional Attachment to 9/11 Theories – The Truth is More Important.*²

În descrierea clipului a scris că, după cinci ani în care a crezut în teoriile conspirației, apărând de mai multe ori în emisiunile lui Alex Jones și promovând secta adevărului pe scenă și la televizor, el crede acum că: „America a fost prinsă pe picior greșit. Nu cred că a existat vreo complicitate la nivel înalt în ce privește evenimentele din acea zi. Da, mi-am schimbat punctul de vedere“. În încheiere a semnat, concluzionând astfel: „Adevărul trebuie respectat – Charlie“.

Reculul a fost rapid și brutal.

²Fără vreun atașament afectiv față de teoriile legate de 11 septembrie – cel mai mult contează adevărul. – n.tr.

La început, publicul i-a dat mesaje, întrebându-l dacă este bine și dacă autoritățile i-au făcut ceva. După primele zile, colegul conspiraționist Ian R. Crane a postat pe forumurile sectanților adevărului că un prieten producător i-a zis că Charlie a fost manipulat de un psiholog care lucra îndeaproape cu mentalistul Derren Brown. Astfel s-ar fi explicat de ce a postat Charlie acel videoclip.

Au început să circule zvonuri că ar fi fost de la bun început agent acoperit al FBI-ului, CIA-ului sau al Serviciului Secret Britanic, trimis să se infiltreze în mișcarea sectanților adevărului, o cârțiță care să-i discrediteze. Prezentatorul de radio conspiraționist Max Igan a spus că Charlie era primul om din interiorul sectei care și-a schimbat opinia. Părea de neînțeles. Comentarii de pe pagina de internet a emisiunii lăsau mesaje cum ar fi: „i-au făcut ceva“ sau „Charlie, câți bani ți-au dat elitele ca să-ți închidă gura?“ și „e ca și cum ai crede că există atracția gravitațională, apoi nu ai mai crede“.

Au început să apară pe internet și clipuri filmate pe repede înainte în care se susținea că Charlie fusese plătit de BBC. Pentru a se justifica, a participat în emisiuni pe internet pe teme conspiraționiste. A relatat ce i-au spus experții și de ce argumentele erau așa convingătoare, dar colegii lui sectanți nu l-au crezut. Charlie a făcut apel la decență prin propriile videoclipuri. Nu a trecut mult timp și a devenit evident că va fi excomunicat. Hărțuirea a continuat luni de zile. I-au spart pagina de internet. A închis secțiunea de comentarii. David Icke și Alex Jones au rupt legăturile cu el.

Episodul cu Charlie din *Conspiracy Road Trip* a fost difuzat până la urmă la televizor. La final, el îi spunea lui Maxwell: „Trebuie pur și simplu să încasez lovitura, să recunosc că am greșit, să mă căiesc și să merg mai departe“, dar în acel moment devenise imposibil să se desprindă ca și când nu s-a întâmplat nimic, din cauza sectanților. Charlie mi-a povestit că cel mai josnic moment al hărțuirii a fost când un canal de YouTube a publicat videoclipuri cu familia lui și alte materiale personale.

„Într-unul dintre aceste clipuri, sora mea avea doi copii mici pe vremea aceea și am mers să o vizitez în Cornwall, o zonă frumoasă din Anglia, și un nemernic... „– Charlie s-a oprit, alegându-și cuvintele – „a creat un canal intitulat «Moarte lui Charlie Veitch» și a desenat digital niște organe intime pe imaginea cu copiii surorii mele. Apoi i-a trimis ei videoclipul“.

Sora lui Charlie l-a sunat plângând. Nu putea să înțeleagă ce anume se întâmpla sau de ce. Și mama lui l-a sunat. Cineva i-a găsit adresa de e-mail și i-a trimis mii de mesaje, inclusiv unele în care apăreau trucaje cu nepoții ei în ipostaze pornografice. Cel care trimitea mesajele susținea că imaginile erau adevărate și că Charlie fusese cel care le filmase. Ea l-a căutat pe Charlie, crezând că imaginile sunt adevărate.

„Voiau să-l scalpeze, ca pe un trofeu“, a comentant partenera lui, Stacey Bluer, care ni s-a alăturat la micul-dejun. „Când eram însărcinată, primeam multe mesaje – «Copilul tău e din seminția diavolului», tot soiul de mesaje oribile“.

Alex Jones a postat și el propriul mesaj video. S-a așezat într-o încăpere întunecată, cu fața într-o lumină roșie, având camera îndreptată spre ochi, și a explicat că știuse de la bun început că Charlie era un agent acoperit. A încheiat spunând că fanii

lui trebuie să rămână vigilenți pentru că vor continua să apară oameni ca Charlie, care să spună după o perioadă că s-au răzgândit. Pentru Charlie, aceasta a fost picătura care a umplut paharul. Secta adevărului l-a exclus în mod oficial, așa că a părăsit comunitatea pentru totdeauna.

În luna aprilie 2015, Charlie a reușit să obțină actualul loc de muncă, pe care nu-l voi descrie cu prea multe amănunte pentru a-i păstra anonimitatea, dar este vorba despre un post de agent imobiliar internațional.

„Mă pricep de minune la asta. Pot câștiga sume frumoșele“, mi-a confirmat el, mândru că a reușit în sfârșit să scape de destructorii lui. „A durat un pic, dar până la urmă faptul că aveam o experiență de șase ani pe YouTube sau că am bătut câmpii cu grație despre concepte abstracte însemna că am avut o pregătire de șase ani. Și mi s-a îngroșat obrazul foarte tare. Cred că sunt un om foarte bun de vânzări.“

„Iată o reclamă bună pentru felul în care Google poate să nu-ți distrugă cariera“, i-am răspuns eu, gândindu-mă cât de tulburătoare ar fi putut fi experiența pentru un potențial angajator de a-l căuta pe internet pe Charlie Veitch.

Charlie mi-a spus că, de fapt, când s-a angajat prima dată, postase fotografii cu noile sale cărți de vizită pe Facebook și cineva l-a contactat imediat pe șeful lui pe e-mail pentru a-i transmite că Charlie e un pedofil și un infractor. Charlie îi povestise acestuia despre trecutul său de pe YouTube, dar nu și că era în continuare hărțuit.

„I-am relatat șefului meu povestea despre care vorbim acum, toată schimbarea petrecută în viața mea.“ Și, imitându-i glasul, Charlie mi-a indicat răspunsul acestuia: „E OK, Charlie. Oamenii ăștia sunt tâmpiți, tâmpiți de-a binelea“.